

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De secunda Serie figurarum, in illustri, & suaui genere dicendi, quibus
icones rerum efformantur. Capvt XX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

num regem Tarquinium, ab vrbe Romana, dominatu regio expulit.

Vt triplex epithetorum virtus, ita triplex virium: dehonestant enim orationem longa, intempestiua, crebra: longa, vt domiporta (quis enim hoc in oratione ferat) intempestiua, vt si quis raras aues, & nigros olores vbique nominet, quod apud Iuuenalem inuenit semel, opportunè tamen, & loco.

Rara avis in terris, nigroque simillima Cygno. Crebra, qualia solent esse eorum, qui epitheta confectantur frigide admodum, & pueriliter, quid opus est enim vbique nigrum eorum, niuem candidam, durum adamantem decantare, & nunquam existimare colophonem periodo impostum, nisi per superlatiuum aliquod frigidum concludatur.

Synonimia.

Synonimia est verborum idem significantium congeries, cuius vsus est in fuso dicendi genere Ciceroni perquam familiaris. His oratio modo quasi ingens fluuius affluentium vndarum accessione voluitur, modò incisus quasi iaculis armata vibratur. Hanc orationem, vt Nilum, aut Istrum fluentem admiror.

Quæ præcatus sum à Dijs immortalibus, iudices, more, instituto quemaiorum, illo die, quo auspicato comitijs centuriatis L. Murænam consulem renuntiaui, vræ res mihi, magistratuique meo, populo, plebique Romanæ, bene, atque feliciter eueniret: eadem precor ab iisdem Dijs immortalibus, ob eiusdem hominis consulatum, vna cum salute obtinendum, & vt vestræ mentes, atque sententiæ, cum Pop. Rom. voluntate, suffragijsque consentiant, eaque res vobis, populoque Rom. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamq; afferat.

Ecce duodecim fermè synonyma in hac periodo, quibus carere potuisset, sed non sine detrimento grauitatis.

Ex alia parte quasi sagittæ infesto turbine erumpere videntur: O tenebra, ô lutum, ô sordides! & ego te non recordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem purem.

Qua synonyma videntur.

Animaduerte vt anaphora, quasi amento impulsæ vehementiorem habeat emissionem: atque vt ista habent admirabilitatem, & quandam gradationem, qua sensim ad maiora contendunt: ita nihil putidius, quam de triuo synonyma sine vilo delectu, & neruis

arripere, quæ onerant potius, quam ornant orationem.

Et illæ quidem figuræ ingerunt quandam conformationem imaginis: at quæ sequuntur longè illustriorem.

De secunda Serie figurarum, in illustri, & suauis genere dicendi, quibus icones rerum efformantur.

CAPVT XX.

Volusianus in epistola ad Diuum Augustinum inter cæteras instrumenti Rhetorici diuitias commendat Iconismatum pulchritudinem, & iure mentem enim valè ius ferunt oratores, qui hanc virtutem obtinent cumulatiùs.

Descriptio igitur, qua nihil in Rhetorù thesauris opulentius, in quatuor partes diuiditur, quarum prima imago, altera effictio, tertia notatio, quarta demonstratio, siue hypotyposis nominatur.

Imago est formæ cum forma, cum quadam similitudine comparatio. Ad quod genus referuntur parabole, quibus nihil clarius docet, nihil mouet suauius, nihil iucundius delectat.

Vis vanum doctrinæ simulatorem multis quidè libris, & studiorum insignibus refertù, sed elinguem, agnosce in Citharædo pisce.

Animaduerte, quæso, hominem, imò vanum simulatorem, & citharædo similitudinem inuenietis. Piscis est, Auditores, in mari rubro, discriminato vertice, pinnis aureis, & rutili coloris fulgore totus efflorescens, Citharam dorso gestat, nigris lineis, quasi fidiculis intectam. Expectans fortasse, vt canat nolite quæso, mutus enim est piscis: non dissimili modo iste magnam elegantissimorum librorum copiam circumfert, quanquam ne muticæ quidem, aut hiscere in publico audeat.

Lucian. de anim. c. 11.

Vis auariciam: intrete in dipsade. Serpens perniciosissimus est, Auditores, Dipsas, puto, vocatur: huus venenum sitim excitat ardentissimam, ex quo fit, vt qui ab eo sem icti sunt, vina petant, & fontes, sed frustra, indies enim, imò in horas exardescit sitis, quanta potest esse maxima, & nulla portione restinguitur. Dipsas est, dipsas inquam, crudelis, auaritiæ sitis, & pecuniarum cupiditas, quæ nunquam explatur.

Lucian. de dipsadibus.

Effictio est expressio corporis, vt: Hunc dico

dico, iudices, rubrum, breuem, incuruum, canum, suberispum, caesium, cui magna est in mento cicatrix. Sed vnam tibi subijciam ex Sidonio Apollinari omnibus numeris absolutam, si modò stylius plus haberet nitore.

Sidon li. 1. epist. 2. Efficitio I. theodorici. Regis.

Si forma quærat, corpore exacto, longissimis breuior, procerior, eminentiorque mediocribus. Capitis apex rotundus, in quo paululum à planitie frontis, in verticem cęfarię refuga cęspatur: ceruix non sedet neruis, geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus: si verò cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo propè peruenit: aurium legula, scut. mos gentis est, ciniam superiacentium flagellis operiuntur: nasus venustissimè incuruus, labra subtilia, nec dilatatis oris angulis ampliata, si casu dentium series ordinata promineat, niueum protinus representat ipsa colorem. Pilis infra narium fruticantibus quotidiana succisio: barba concauis hirta temporibus, quam in subdita vultus parte surgentem, stirpitus tonsor assiduus genas adusque forcipibus euellit: menti, gutturis, colli, non obesi, sed succulenti lactea cutis, que propius inspecta iuuenili rubore suffunditur: namque hunc illi crebro colorem non ira, sed verecundia facit. Teretes humeri, validi lacerti, dura brachia, patula manus.

Notatio est descriptio morum ab adiunctis, quo in genere eloquentissima diuitis ostentatoris apud Cic. . Ad Herenn. Diferentissimi item Theophrasti characteres, vnum tibi, & alterum exemplum ex sexcentis subijciam.

Vani hominis descriptio, ex Theophrasto.

Homo vero inceptè ambitiosus is est, qui ad cœnam vocatus conuiuæ tori ipsi studeat assidere: qui filium delphos abducat, vbi comam ponat, qui operam det, vt pedissequum habeat genere Aethiopem, qui etiam si minam argenti velit soluere, labore vt reddat in aspero, etsi bouem sacrificari, soler anteriore capitis eius partem magnis redimita seruis pro foribus in ipso introitu figere, vt intelligant quicumque ingredientur esse ab ipso bouem mactatum. Atque vbi pompam cum alijs equitibus duxit, reliquis omnibus puero traditis, qui ea domum referat, ipse trabeculis in forum pergit, & ibi deambulatur, cumque illi paruulus aliquis canis fuerit mortuus, monumentum ei faciet, ascriptis etiam in

Columella his verbis.

Sololes Meliarnis. Iam cum arcum annulum Aesculapio consecrarit, appensis subinde nouis coronistotum atteret, atque ad eum ipse quotidie vnguentis obliniatur. Sed hæc plenius in libro hypotyposeon.

Habes in hoc exemplo illustria capita, que si oratorio stylo fundas, latius luculentam efficies descriptionem.

Multa huiusmodi occurrunt apud Cicero- nem, vt

Descriptio deterrimi hominis, Haruspice. resp. num. 56. 57. 38.

Catiline, pro Cælio num. 11.

Egentis seditiosi, pro Sexto num. 110.

Mulieris amanti, & sceler. ea, pro Cluent. num. 12. vsque ad 19.

Diuitis splendidissimi, pro Rosc. Amerino, num. 133. 134. 135.

Oratoris in Bruto, num. 139.

Tempestatis in Synesio ep. Græc. 172.

Verris in epist. Græc. 235.

Virtutis, & voluptatis, Plutarch. fortun. Rom. 270. & 271.

Demonstratio est, cum res ita verbis exprimitur, vt geri, & ante oculos esse videatur, vt in hac descriptione fulminatocum. Verba Græca sunt.

Κατὰ τὴν λήμανον ὕψω δροῦ μεγάλη δερμαὶ ὀκτώ, περὶ τὸ χαλκόμενον κέρας τὸ νῆστυ τὸ ἡ χωρίον τὸ π λυμὴν ὄστυ ἐς κεφαλαίως ἐπι- φέρων λεπταί; νέφας ἡ τὴν δροῦ περιέχον- τῶ, καὶ σκληρὴ ἐς αὐτὴν ἐκδοσέντι. ἡ μὲν ἐ- βέλητο. οἱ δερμαὶ ἡ, ἐκπληθείως αὐτὴς ἐμπε- σθῶς ἐφ' οὐ πέρ ἐχαστῶ ἐτυχε πρόπρωμ. οὕτως ἀπαθέταν. ὁ μὲ γὰρ κέληκα ἀναρβ- μδρῶ, ὁ ἡ πτωαν, ὁ ἡ βαπῶαν, ὁ ἡ ἐδῶαν, τὰς ψυχὰς ἀφῆκαν ἐπιτεθωμένοι; καὶ μέλανες ἄ- σπερ οἱ χαλκοὶ τ' ἀνδριάνταν περὶ τὰς ἐμ- πύρας τ' πηγῶν.

Eadem Latine.

In Lemno sub maxima quercu messoros octo cœnabant, qui quidem locus in insula cornu appellatur, vbi portus est, qui in cornua tenuia inflectitur. Cum ergo quercus a nibe magna circumuenta fuisset, continuo demisso fulgore illa de caelo tangitur. Messoros stupore perciti, prout quies forte operatur ita occubuit: hic enim poculum effertens, hic verò bibens, hic lauans, hic autem comedens, syderati, mactati, & nigri omnes, non secus, atque

Statua.

statuæ græcæ in lacu feruentissima: fornaci animas egerunt. Sed hæc plenissime libro hypotyposon, nunc satis fuisse delibasse.

Distributio.

Pollux Sophista.

Distributio, quæ proximè ad descriptionem accedit, est venusta quædam partitio, in qua singulis respondent, vt in illo pollucis, quod notat Philostratus. Proteus Pharius miraculum Homericum est, multæ quidem eius diuersæq; formæ, in aquam attollitur, in ignem accenditur, in leonem excandescit, in suem ruit, serpit in draconem, assilit in pantheram, assurgit in arborem.

Item Plinij: Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: Aer densatur nubibus, furit procellis.

Et Solinus de monte Atlante, Manat fontibus, nemoribus inhorrescit, rupibus asperatur, squallet icunio.

Et Tertul. Apol. ca. 10. Vani erunt homines, nisi certi sint à primordio pluuias de celo ruisse, & sydera radiasse, & lumina floruisse, & tonitrua mugisse.

Quid hæc dictione ornatius, nescio quo pacto, vt oculus luce, sic animus perspicuitate gaudet, cuius artifex est hæc figura singulas discernens particulas, vt mens Anaxagoræ Homæomeriam.

Varius v'sm distributio nu.

Modò est in solis nominibus, & à simili casu incipit, vt apud Himerium audacia superat Ixionem, ferocia Salmonem, temeritate Tantalum.

Modò casus confunduntur ad vitandâ cacophoniam, vt in illo Plutarchi.

Erat quidem in eo Cyri spiritus, Agessilai temperantia, solertia Then. istoelis, vsus Philippi, fiducia Brasidæ, eloquentia Periclis.

Modò per homæopoton clauditur, orationis membris pari tenore fluentibus. Tale illud Ciceronis exemplum pro L. Murgæ:

Meruisse veið stipendia in eo bello, quod tum populus Rom. non modo maximum, sed etiam solum gerebat, virtutis: parte Imperatore libentissime meruisse, pietatis: finem stipendiorum patris viciniam, ac triumphum fuisse, felicitatis fuit.

Sed præclara omnino huius figuræ temperies, cum adiunctam habet diuisionem, epinodon, polysyntheton, anaphoram, qualis est illa pro Cælio:

Sed ego Atratino humanissimo, atque optimo adolescenti meo necessario ignosco, quia habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis: Si voluit accusare, pietati tribuo, si iussus est, necessitati: si sperauit aliquid, pueritiæ. Cæteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum.

Quid hoc artificiosius? non est ornatus puerilis ingenij, & si quæ figura iudicium requirit, hæc certe flagitat.

Antithesis.

Præclarum Rhetorum κειμάλιον est antithesis, figura ad suaue, & illustre dicendi genus accommodatissima, est enim contrariotum, vel certe diuersorum oppositio, quo quidem delectationis aucupio mitissime capiuntur animi, & præclara quæque fiunt ex contrarijs. Ex concordia enim, & discordia per rerum nascuntium, & intereuntium vicissitudines stat mundus, ex antiphtongis numeris in musica venustas: ex diuersis coloribus decor in pictura efflorescit: vnde fit credo, vt hæc contrariorum oppositione auris delectetur, non secus ac pascitur oculus, cum certantes videt Athletas: nec mirum, si olim antithesis docta figura appellata fuerit.

—Crimina rasis

Librat in antithesis, doctas posuisse figuras.

Laudatur.

Vsus figuræ varius est.

Primus simplicior, vbi bina tamen opponuntur, & ea diuersa potius, quam contraria, vt: Non nostri ingenij, vestri auxilij est, Iudices. [Et] ἄλλότριον τε το, μή τι δόμεν, ἰοιοφ Josepho. ῥέτοχῶ, μή παραχρῆμα.

Antithesis varij modi, v'sm.

Secundus, cum multa multis, & ea contraria constanti ordine interiecta per polyptoton, vt in illo Himmerij aduersus Epicurum.

Quomodo autem congruit voluptas laboribus, patientia delicijs, academia meretricibus, philosophia popinis, temperantia impuris adolescentibus. [Et] hæc neruosa, & ad dignitatem apta.

Tertius fit nulla casuum connexorum varietate, sed continua geminorum oppositione per anaphoram, & anaphora.

Ex hæc enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc constantia, illinc furor: hinc honestas, illinc turpitude: hinc continentia, illinc libido.

Huius generis insigne est exemplum as

quod Maximum Tyrium, orat. 4. ubi comparat amicum, & adulatorem.

Quartus, cum plura præmittuntur similia, quibus deinde contraria pari numero respondent, & ea incisa, ut;

Denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes, cum iniuitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum vitijs omnibus.

Hæc erit apta conclusio post geminorum oppositionem ad varietatem, & hæc iterum ad pugnam apta.

Quintus est Synchrisis, ubi gemina quidē iunguntur, vel diuersa, vel contraria, sed numerosius, & in iustis, ac paribus membris: non tamen incisis, ut; Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas. [Ecce tibi alterum membrum par numero syllabarum, diceres à M. Tullio numeratas.] Ille, ut quo intendat maturè cum exercitu perueniat.

Hæc antithesis numerosæ pompæ potius est, quàm pugne.

Sextus, congeries, in qua diuersa partim bina copulantur, partim plura pluribus, ut in Miloniana.

Est enim hæc, Iudices, non scripta, sed nata lex, quàm non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus.

Septimus ridiculus est, dignus Neronianis versibus, quales sunt isti.

Fortia neglecti velabant colla capilli:

Et per neglectos velabam colla capillos.

Deinde:

Ab quoties umbra porrexi brachia mota:

Ab quoties umbra reduxi brachia mota.

Octauus fit per negantia: Cuius adolescentia ad scientiam rei militaris, non alienis præceptis, sed suis imperijs, non offensionibus belli, sed victorijs, non stipendijs, sed triumphis est traducta, valet ad rem exaggerandam per aduersum supra communem morem.

Oxymoron.

Proximum est Antithesi contrarium, siue Oxymoron, quod contentionem nominat M. Tull. differunt tamen non nihil.

*Oxymoron
quomodo
differat ab
antithesi.*

Antithesis potest fieri ex diuersis. Oxymoron semper ex contrarijs asserit: hoc in eodē ponit contraria: illa lenior, & ad sensus accommodatior: hoc vehementius, & ὑπερβολικώτερον, id est ad Hyperbolem magis accedens, qualia sunt illa, *innuptæ nuptiæ, insepulta sepulchra, ἀσπὸν ἄσπερον*. In quibus est, & Anaclassis,

seu reflexio vocis,

Contentio tota est ad admirabilitatem, & eius vsus in rebus, virtutibus, vitijs exprimitur, quæ prodigio aliquid simile habeant, qualia sunt illa Aristidis in orat. Themistoclis de Xerxe. Mons procellosus nauigatur, fretum integrum ponte commisso pedibus traicitur, per medium Athum nauigant triremes, in fluctibus currentem Medorum equitatum vidit Hellepontus.

Et in mare equites, in solem tela, atque plagas, & verbera ingeres.

Item Sidon. Apoll. in qua palude indefinenter rerum omnium lege peruersa, muri cadunt, aquæ stant, turres fluunt, naues sedent, ægri deambulant, medici iacent, argentum balnea, domicilia conflagrant, sitiunt viui, natant sepulchra, vigilat fures, dormiunt potestates, foenerantur clerici, Syri pfallunt, negotiatores militant, milites negotiantur, student pile senes, alæ iuuenes, armis Eunuchi, literis foederati. Tu vide qualis sit ciuitas, ubi tibi lar familiaris incolitur, quæ facilius territorij potuit habere, quàm terram. Philo de mundi opificio. *χειμῶν φλέγει, θεῶν χειμῶνες, ἐὰρ μετοπώριζι, μετόπωρον ἐαρίζει.*

Ad hanc quoque figuram attinet illud Tert. c. 4. Apologetico. Nam si qui forte verè de sterilitate Christianorum conuicti possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum Sicarij, Venenarij Magi, item Aruspices, Arioli, Mathematici. His infructuosos esse magnus fructus est.

Antisagoge.

Affinis est quoque antithesi *Antisagoge*, non vulgare orationis ornamentum, quæ paria paribus pensat, aut minora maioribus, aut maiora minoribus. Quale est illud Plutarchi.

Natalium splendor res est præclara sane, sed bonum à maioribus profectum, diuitiæ in pretio sunt, verum earum possessio à fortuna pendet, quæ eas sæpenumero ademit habentibus, & non sperantibus obtulit. Magnæ opes, tanquam scopus propositæ sunt ijs, qui cupiunt oculos exhaurire, seruis, maleficis, ac calumniatoribus: & quod maximum est, etiã pessimis ad sunt diuitiæ. Gloria res est, ut venerabilis, ita instabilis, pulchritudo optabilis, sed paruo durans tempore, sanitas pretiosa res est, eademque facile mutatur. Robur digna res est laude, ac voto, sed morbo, aut senectute facile aboletur, quanquam (ut vno verbo

bo dicam) qui ob vires corporis sibi plaudit, scire debet se à vero aberrare. Quantum enim est hominis robur, cum aliorum animalium robore comparatum? Elephatorum puta, taurorum, leonum: Doctrina omnium, quæ nobis adsunt bonorum sola immortalis est, & diuina. D. Hieronymus egregiam habet eiusdem figuræ speciem, ad Heliodorum: Paupertatem times, sed beatis pauperes. Christus appellat. Labore terreris, nemo athleta sine sudoribus coronatur, de cibus cogitas, sed famem fides non timet. supra nudam metuis humum exesa ieiunijs membra collidere, sed Dominus tecum iacet. Squallidi capitis horret inculta cæsaries, sed caput tuum. Christus est, infinita eremi vastitas: terret, sed tu Paradisum mente deambula. Vide item D. Cyprian. ep. 16. p. 39.

Vfus anti-
goges. Vfus anti-
goges. Vfus est in argumento à partium enumeratione, & comparatis, in re exaggeranda, vel imminuenda, nec caret sua acrimonia, vt illa Himerij. Aras non eueristi, at eas frustra esse ostendisti, cum rerum prouidentiam tollis, ob quam aras extruximus: sacrificia noua non introduxisti, at omnia sustulisti.

De tertia figurarum serie, quæ sunt in repetitione.

Anadiplosis.

CAPVT XXI.

Anadiplosis
modi duo.

Anadiplosis, est iteratio verbi in eadem sententia aliquando continenter: vt, ô Myfis! ô Myfis: sed artificiosior cum aliquid interijciatur, vt illa Demosthenis. *πονηρόν (ὡ ἀνδρες Ἀθηναῖοι) πονηρόν σοκ: φάνης.* Mala res viti Athenienses, mala res calumniator. Sic Cicero non es commotus, cum tibi mater pedes amplexaretur, non es commotus. Et Dij immortales sine gemitu hoc dici non potest, non nemo etiam in illo sacrario reipub. in ipsa, inquam, curia non nemo hostis est.

Vfus est in affectibus, temperies cum exclamatione.

Anaphora, Epistrophe, Epanalepsis, Traductio, Allusio, Commutatio.

Vfus Ana-
phora.

Anaphora est repetitio in principijs sententiarum aptissima ad enumerandum, vt nihil te nocturnum præsidium palatij, nihil vrbis

vigilia, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, &c.

Ad insectandum, tu in forum prodire, tu lucem conspicerere, tu in horum conspectum venire conaris.

Ad effectus amabiles.

Te dulcis coniux, te solo in litore secum.

Virg. l.

Te vementis die, te discedente canebat.

Georg.

Temperatur cum Epistrophe, Synonymia, homœoptoto homœoteleuto.

Idem fere est vsus Epistrophes seu conuersionis, quæ repetitio est in fine: vt iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.

Epanalepsis seu complexio vtramque figuram amplectitur, repetitque in fine & principio: Figura ad exaggerationes virtutum & vitiorum aptissima: nisi statim feriret fastidiosissimas aures, & eius artificium illico nudum pareret. Idcirco non est nimis continuanda, sed Anaphora, traductione, Polyptoto cum ænitare varianda.

Vfus Epanalepsos.

Traductio. Crebra est eiusdem dictionis repetitio, sed cum casuum, aut modorum varietate, aut mutatione in sensu: vt qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere.

Cui similis est allusio, amari iucundum est, si curetur ne quid sit amari: sed hæc leuiores.

Vehementiam habent conglobati casus, & Antithetis vibrati, vt in illa imprecatione Didonis.

Litora littoribus contraria, fluctibus vnda.

Imprecor arma armis, pugnent ipsi que nepotes.

Proxima est commutatio, sententiarum discrepantium inuersio, vt illud Simonid. Pictura loquens poësis est. Tacita poësis pictura est, & esse oportet, vt viuam: non viuere, vt edam.

De quarta serie figurarum.

Ad suauè dicendi genus pertinentium maxime in structura periodorum.

CAPVT XXII.

Restant in hoc dicendi genere figuræ, ex quibus periodi venustatem capiunt, & numerum, quo in genere excellit Isocrates, ita eius oratio tota est continentibus vincita numeris, vt in tecto tegula: neque tamen eo ad pugnam aptior, vt enim si quis currentium

col.